

‘Diriliş Ertuğrul’ Dizisinde Moğol Algısı*

Mongolian Perception in the TV Series ‘Diriliş Ertuğrul’

Makale Geliş Tarihi/Article
Submission Date
13.10.2024

Makale Kabul Tarihi/Article
Accepted Date
30.10.2024

Özkan DAYI**

Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, ozkandayi@bayburt.edu.tr
ORC-ID: 0000-0001-8192-3445

Atilla GÜNEY

Lisans Öğrencisi, Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü
atillaguney71@hotmail.com

ORC-ID: 0009-0009-3747-174X

52

Özet

10 Aralık 2014 tarihinde TRT ekranı vasıtası ile izleyici ile buluşan *Diriliş: Ertuğrul* dizisi, 150 bölümden oluşmaktadır. Yayınlandığı andan itibaren hem Türkiye’de hem de dünyanın farklı ülkelerinde izlenme rekorları kıran dizi, görsel boyutu, seslendirmeleri, müzikleri ve tarihsel süreci aktarımı ile oldukça ilgi uyandırmıştır. Her iletide olduğu gibi *Diriliş: Ertuğrul* dizisinde de taşınan mesaj bir gerçeklik algısının oluşumuna etki etmiştir. Bu çalışmada, *Diriliş: Ertuğrul* dizisinde yer alan ve izleyicinin oldukça dikkatini çeken Moğollar ile Kayı boyunun mücadelesi bağlamında, dizide sahnelenen ve aktarılan Moğol algısını tarihî gerçeklik ile uygunluğunu incelemeyi amaçlamaktayız. TÜBİTAK tarafından desteklenen “*Diriliş: Ertuğrul* Dizisinde Moğol Algısı” adlı 2209a öğrenci projemiz kapsamında, dizide oluşturulan Moğol algısını tarihî süreç içerisinde, tarihî karakterler ve olaylar ile ilişkilendirerek değerlendireceğiz.

Anahtar Kelimeler: Moğol Algısı, Türk Tarihi, Anadolu, Tarihî Şahıslar.

Abstract

The *Diriliş: Ertuğrul* series, which met with the audience via TRT screen on December 10, 2014, consists of 150 episodes. The series, which broke viewing records both in Turkey and in different countries of the world since its broadcast, has attracted considerable attention with its visual dimension, voice-overs, music and conveying the historical process. As in every message, the message carried in the *Diriliş: Ertuğrul* series has also affected the formation of a perception of reality. In this study, we aim to examine the compatibility of the Mongol perception

* Bu çalışma, yürütücülüğünü Atilla GÜNEY’in, danışmanlığını Doç. Dr. Özkan DAYI’nın yaptığı, “*Diriliş Ertuğrul* Dizisinde Moğol Algısı” adıyla kabul alan TÜBİTAK 2209-A (2023) Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında hazırlanmıştır.

** Sorumlu Yazar / Corresponding Author

staged and conveyed in the series with historical reality in the context of the struggle between the Mongols and the Kayı tribe, which is featured in the Diriliş: Ertuğrul series and attracts considerable attention from the audience. Within the scope of our 2209a student project titled “Mongol Perception in the Diriliş: Ertuğrul Series” supported by TÜBİTAK, we will evaluate the Mongol perception created in the series by associating it with historical characters and events within the historical process.

Keywords: *Mongolian Perception, Turkish History, Anatolia, Historical Figures.*

Giriş

İnsan, doğumundan itibaren kendini sosyal ve kültürel yaşamın içerisinde bulur. İnsanın yaşadığı toplumun bir parçası haline gelmesini sağlayan, çevresiyle kurduğu bağlar; yani dış dünyayla olan iletişimidir. Kitle iletişim araçları içinde en fazlaya kitleye hitap eden, en etkili olan araç televizyondur. Televizyon, dünyada bilgi akışından farklı etnik kültürlerin aktarımına kadar, geniş yelpazesi olan kitle iletişim aracıdır (Kaş-Özmenli, 2023: 2615).

Başlangıçta halk tarafından üretilen kültürü ifade etmek için kullanılan popüler kültür, 20. yüzyılda teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte medya tarafından üretilen ve medyanın etkisiyle kitleleri etkisi altına alabilen kültür olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu kültür, kitle iletişim araçlarını ve teknolojisini kontrol edenler tarafından üretilmiş ve bireylerin tüketimleri için sunulmuştur (Faiz-Avcı, 2020: 746). Popüler kültür basitçe insanların geneli tarafından beğenilen ve erişilebilir olan film, müzik, kıyafet vb. şeyler olarak tanımlanır (Orakçı, 2021: 22). Popüler kültür, iletişim araçlarını ve teknolojiyi kontrol edenler tarafından hazırlanan ve geniş halk topluluklarını etkisi altına alan bir kültürdür. Popüler kültürün yayılmasında televizyonun önemli bir yeri vardır (Faiz-Avcı, 2020: 744; Yalçın, 2016: 2333). 20. yüzyıl öncesinde demokrasinin ve iletişim araçlarının yeterince gelişmemiş olması, iletişim araçlarının belli kişi ya da grupların elinde bulunması popüler kültürün yaygın etkisini sınır koymaktaydı (Faiz-Avcı, 2020: 746).

Popüler kültürün bir amacı, insanlara hayata başkasının gözüyle bakmayı ve yaşamayı öğretmektir. Böylece insanlar kendilerinden uzaklaştırılıp, kendi aidiyetine ve özüne yabancılaştırılmaktadır. Medyanın hazırladığı sanal dünyada bireyler yeni kültür biçimleriyle karşılaşmakta ve geleneğin kalıplarından çıkmaktadırlar. Böylece televizyon, radyo, internet, cep telefonu, bilgisayar gibi çeşitli kitle iletişim alanındaki teknolojik gelişmeler bireylerin hayatına girmekte ve vazgeçilmez haline gelmektedir. Yaygın bir televizyon izlenimi sonucunda izler kitledeki sosyal gerçeklik algısı, televizyon içeriğindeki gerçeklik algısına uygun bir hâl almaktadır (Faiz-Avcı, 2020: 746; Taylan, 2011: 55-57). Popüler kültürün tanımını ve amacını ortaya koyduktan sonra Türkiye’de ve yayınlandığı ülkelerde kitleleri oldukça etkisi altına alan tarih dizisinin ne olduğuna değinmemiz, çalışmamızın daha iyi anlaşılması için faydalı olacaktır.

Tarih; olayların yer ve zaman gösterilerek anlatıldığı, olaylar arasındaki ilişkilerin incelendiği, bir milleti, toplumu ve kuruluşu etkileyen olaylardan doğmuş, medeniyetleri inceleyen bir bilim dalıdır. Tarihî film, dizi ise tarihsel konularda yapılan dizi ve filmleri ifade eder (TDK, 2011: 2270-2271). Tarih dizileri televizyonun önemli parçalarından biridir. Bu diziler tarihî olay ve olguları konu alan ve kitleleri etkileyen görsel yapıtlar niteliğindedir (Faiz-Avcı, 2020: 744).

Tarih dizileri, Türk toplumu tarafından her zaman ilgi gören, görsel yapıtlar olarak, tarihi anlama ve öğretme konusunda önemli bir rol oynamışlardır. Bazı düşünürlere göre tarihi diziler; tarihsel olayları anlama, soyut ifadeleri somutlaştırma, tarihsel empati kurma, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, kültürel unsurları fark etme ve tarihsel bilgi birikimine katkı sağlamaktadır. Tarihi diziler; bir tarihi olayı aktarmada kitap, dergi, resim gibi kaynaklardan daha başarılı bir kaynaktır (Kaş-Özmenli, 2023: 2615). Tarih dizileri birer popüler kültür ürünü olarak öne çıkar (Çeçen-Şimşek, 2015: 1377-1396).

Ayrıca tarih dizileri, tarihi konu alan ve toplum tarafından her zaman ilgi gören görsel yapıtlar olarak tanımlanabilir. Bu diziler, tarihi anlama ve öğretme konusunda önemlidirler. Tarih dizileri tarihi görselleştiren bir yapıya sahip olduğu için tarihe yönelik güçlü bağlar kurulmasında etkilidir. Dizilerin görsel ve işitsel olması ile duygulara hitap etmesi insanlar üzerinde etkili olmasını sağlamaktadır. Tarih dizileri ele aldığı dönemin sosyo-ekonomik, kültürel, psikolojik ve sosyolojik süreçlerini bir bütün olarak sergilemektedir. Bu yönüyle tarih dizilerini sadece olay ve karakterlerle sınırlı kalmadığı da söylenebilir. Dolayısıyla tarih dizileri yoluyla toplumu ayakta tutan tarih ve tarih bilinci kazandırılabilir (Faiz-Avcı, 2020: 747).

Tarih içerikli dizi veya filmlerin yine folklor ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Folklor; aslında ortak belleği, paylaşılan deneyimi, toplumsal kimliği ve tarihsel sürekliliği anlatan bir tanımdır (Oğuz, 2009: 87; Şenocak-Tağ, 2023: 1470). Bu bağlamda tarih dizileri, folklorun tanımında olduğu gibi ortak belleği, paylaşılan deneyimi, toplumsal kimliği ve tarihsel sürekliliği izleyiciye sunmaktadır.

Son zamanlarda görsel medyadaki en yaygın tarihî nitelikteki yapımlar olan tarih dizileri, aldığı reyting oranlarından da anlaşılacağı üzere toplumdan ciddi ilgi görmektedir. Tarih dizileri sayesinde toplumda tarihî olaylara ilgi artmakta, tarihsel olaylar hakkında araştırmalar ve tartışmalar yapılmaktadır. Bu da toplumsal hafızayı tazelemek ve geçmişte yaşanan olaylar hakkında bilgi edinmek için değerli bir atmosferdir. Tarih dizilerine tarihsel gerçeklik tartışmalarından ziyade bu pencereden bakılması önemlidir (Kanat, 2017: 121-128; Türker-Kırık, 2019: 491).

Tarih öğretimi, formal eğitim kurumları aracılığıyla, tarih biliminin ortaya koymuş olduğu bilgi, tutum ve becerileri öğrencide davranış haline getirmeyi hedeflemektedir. Bu öğretim alanı içerisinde tarihi belge ve diziler önemli bir yere sahiptir. Belgesel tadında olan tüm geçmiş kaynaklı tarihi (dönem) diziler, aynı zamanda bir ortak tarih bilincinin oluşmasına katkıda bulunur. Bu anlamda geçmişten beslenen tüm TV dizileri, sinema, belgeseller tarihi gösterme, öğretme, hatırlatma özellikleri ile geçmiş bugüne taşır (Ocak-Selimoğlu, 2016: 432).

Toplumlar öz kültürlerini yaşam şekillerine aktarmadıkları takdirde başka ülkeleri taklit etmeye başlarlar. Bu yüzden geçmişin birikimlerini gelecek nesillere çeşitli yollarla aktarmak millî zenginliklerin unutulmamasını sağlar. Sinema televizyonun bu bağlamda gelişim göstermesi bahsedilen değerlerin korunması ve geleceğe görsellikle taşınması açısından önemlidir (Aslanoğlu, 2018: 23). Sinema ve televizyon bünyesinde gelenek-göreneklerin, Türk yaşam kültürünün, gençlerin hem özel dünyasında hem aile içinde nasıl davranması gerektiğini, toplumsal ahlakı, iyiliği, yardımlaşmayı, eşlerin birbirlerine olan sadakatlerini yansıtan, Türk tarihini ve kültürünü ekrana taşıyan yapımlar mevcuttur (Şenocak-Tağ, 2023: 1471; Şen, 2010: 93.).

Popüler kültür, tarih içerikli diziler ve tarih hakkında bilgi verdikten sonra kısaca Diriliş: Ertuğrul dizisinden bahsedelim. Diriliş: Ertuğrul dizisi, 10 Aralık 2014 tarihinde devlet televizyonu TRT1 ekranında yayınlanmaya başlayan, toplamda beş sezon, 150 bölüm olarak yayımlanan ve Türk milletinin dirilişinde en önemli rollerden birine sahip olan tarihî bir kahramanın, Ertuğrul Bey'in, Anadolu'yu yurt edinirken karşılaştığı zorluklarla mücadelesini konu alan bir dizidir. Dizi temelde ileride Osmanlı Devleti'ne dönüşecek Kayı Beyliği ile Anadolu'ya akınlar düzenleyen Moğollar, askeri bir Hristiyan tarikat olan Tapınak Şövalyeleri ve Bizans Tekfurları arasında geçen mücadeleleri konu almaktadır (Orakçı, 2021: 1, 15). Tarihî bir dönem dizisi olan Diriliş Ertuğrul'un yayınlandığı yıllar içerisinde teknolojinin etkileriyle popülerliği artmış, millî ve evrensel anlamda diziden etkilenen geniş bir kitlenin olduğu görülmüştür. Türk tarihi ve kültürü, İslam dini ve millî bilinç duygusu, Türklerin fedakâr, cesur, topraklarına ve birbirlerine bağlı, dirayetli bir toplum olmaları diziden yansıyan temel konular arasında yer almıştır (Şenocak-Tağ, 2023: 1471).

Araştırmamızda tarih dizilerinde aktarılan tarihî olayların ve şahısların tarihî gerçekliğe uygun olarak aktarılıp aktarılmadığı ve tarih dizileri ile tarihî gerçekler arasında fark olup olmadığına yer verilecektir. Tarih dizilerini gerçek olaylar üzerine mi kurgulandı ve reyting kaygısı ile gerçeklerin magazinsel sunuldu mu sorusuna cevap aranacaktır.

Moğol Algısı Üzerinden Tarihi Gerçeklikle Bağlantısı Olan Sahneler veya Bölümler

Diriliş Ertuğrul dizisinde Moğollar ile ilgili sahneler, dizinin 23. bölümünden itibaren karşımıza çıkmakta ve dizinin sonuna kadar Moğollarla ilgili olan sahneler devam etmektedir. Dizinin 23. Bölümünden sonuna kadar Anadolu'da etkili olan Moğol baskısı kronolojiye uygun bir şekilde yansıtılmaktadır. I. Alaaddin Keykubad zamanından İlhanlı hükümdarı Keyhatu zamanında kadar Kayı boyunun Moğollar ile mücadelesi ve teması Diriliş Ertuğrul dizisinde ele alınmaktadır. Tarihi olayları ve şahısları sırasıyla uygun bir şekilde bölümlerinde aktarması ile dizi, aslında izleyiciye kronoloji bilgisini de doğru aktarmaktadır.

23. bölümde Aksakallılar Anadolu'ya yönelen Moğol tehlikesinden bahsetmektedirler. Aksakallılar kayı boyunun Anadolu'ya göç etmesini isterler. Yine 24. bölümde Aksakallılar, Moğolların Anadolu'ya gelme ihtimaline karşı kurultayda bir cephe oluşturulması gerektiğine değinilmektedir. Dizide çözümlenmeye konu olan sahnede Türklerin gizli teşkilatı olan Aksakallıların liderliğinde bir toy düzenlenmekte ve 24 Oğuz boyunun temsilcileri Moğol tehdidi karşısında görevlendirilmektedir (Türker-Kırık, 2019: 499). Türk devlet geleneğinde Asya Hunlarından beri devleti ilgilendiren önemli konularda devlet başkanının eşliğinde tüm boy beylerinin katıldığı toplantılara toy veya kurultay denilmektedir (Kafesoğlu, 1997: 249-250).

Dizinin birçok bölümünde Türk devlet geleneğinin devamı olarak önemli meselelerde kurultayın toplanması tarihî gerçeklikle uygun bir şekilde aktarılmaktadır. Söz konusu bölümde Anadolu için önemli bir tehlike olan Moğol tehdidine karşı bir kurultayın toplanması ve bu toplantıda tüm boy beylerinin fikrinin alınması Türk devlet geleneğindeki kurultay anlayışı ile bağdaşmaktadır. Özellikle bu bölümde Moğolların Anadolu için büyük bir tehlike olarak görülmesi ve Moğol tehlikesinden bahsedilmesi, Anadolu ve Türk halkı için yıkıcı unsur olarak görülmesi, izleyici üzerinde menfi bir Moğol algısı oluşturmaktadır.

55

26 bölümde, Oğuzların Moğollara karşı ölüm kalım savaşı içinde oldukları, Anadolu'daki Oğuz beylerinin Moğollara karşı müttefik olmalarının gerekliliği, Doğudan dalga dalga gelen Moğollara ile mücadele edilmesinin zorunluluğu, küçük Moğol birliklerinin Anadolu'ya akınlar yapmaya başladığı ve Bir yandan Haçlı bir yandan Moğol tehlikesinin yükseldiği özellikle belirtilmektedir. Moğollar, Harizmşâhlar Devleti'ni (1092-1221) yıktıktan sonra, bütün Batı Türkistan, Horasan, İran ve Azerbaycan'a hâkim oldular (1221 ve takip eden yıllar). Bu suretle Anadolu sınırlarına dayandılar. Türkiye Selçukluları, Anadolu'yu tehdit eden Harizmşâh Celâleddin'e karşı kazandıkları Yassıçimen Savaşı'ndan (1230) kısa bir süre sonra, Sivas'ın kuzey-doğusunda Köseadağ denilen yerde cereyan eden muharebede Moğollar'a mağlup oldular (1243). Köseadağ mağlubiyetini takip eden yıllarda Anadolu, önce büyük Moğol İmparatorluğu'nun, sonra da bunun batı kolu İlhanlılar'ın (1256-1336) hâkimiyeti altına düşmüştür (İbni Bibi, 1956: 514; Turan, 1907: 427).

1230 yılında Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubad ile Harizmşâhların lideri Celaledin arasında bir savaş meydana gelmiştir. Bu savaş, Yassıçimen Savaşı olarak bilinmektedir. Ertuğrul ve Alpleri, Selçukluların yanında savaşmış ve rakiplerini yenerek Harizmşâhlara son vermiştir. Sultan Alaeddin, desteğinden dolayı minnettarlığının bir göstergesi olarak Ertuğrul'a Ankara yakınlarındaki Karacadağ topraklarını vermiştir (Vehapi, 2021, 18). Ertesi yıl, Diriliş Ertuğrul dizisinin 4. sezonunda gösterildiği gibi, Ertuğrul ünlü Karacahisar Kalesi'ni ele geçirmiştir. Bunun üzerine Sultan, Ertuğrul'a -bugünkü kuzeybatı Türkiye'de- aynı zamanda Bizans sınırı olan Güney Marmara bölgesinde yer alan iki küçük kasabayı Söğüt ve Domaniç'i vermiştir. Ertuğrul, Selçuklu Devleti'nin batı sınırını sadece Bizans kuvvetlerine ve Haçlılar saldırılarına karşı da etkili bir şekilde savunmuştur. Bu nedenle Sultan Alaeddin, onu bir sınır vilayetinin valisi anlamına gelen "Uç Bey" olarak tayin etmiştir (Aşıkî, 2013: 10; Ahmedî, 2017: 139; Anonim, 2000: 5-6; Enverî, 2012: 17; Vehapi, 2021, 19-20.). Celâleddin Harizmşâh'ı takiben Moğolların Anadolu sınırına yaklaşması ve Yassıçimen savaşıdan sonra Anadolu'nun doğusuna akınlar düzenlemeye başlaması dizinin bu bölümünde verilen bilgi ile bağdaşmaktadır.

27. bölümde, Harizmşâhlar yenilince Moğol öncü birlikleri topraklarımıza girdiler, diye Anadolu'ya Moğolların geldiği ifade edilmektedir. Yassıçimen savaşından sonra Azerbaycan ve İran'da Moğollara karşı koyabilecek bir güç kalmadığı gibi, Türkiye Selçuklularıyla Moğollar arasındaki tampon güç olan Harizmşâhlar Devleti de ortadan kalkarak, Selçuklularla Moğollar sınır komşusu hâline geldiler. Kafkasya tarafından Moğollar Gence'yi tahrip etmişler, Gürcistan'ı istila etmişler ve kraliçe Rosudan'ı Tiflis'ten Kutais'e kaçmaya zorlamışlardı. Tiflis bölgesi Moğol himayesine geçmiş, Gürcü derebeyleri muharebelerde Moğollara yardımcı kuvvet vermek zorunda kalmışlardı. 1239'da Çormagan Doğu Anadolu'da Gürcü başkumandanı İvane'nin ailesine ait olan Kars ve Ani'yi alarak yağmalamıştır. Kura ve Aras yukarı su yoluna yerleşen Çormagan Kuzey İran ve Azerbaycan'ı Moğol devletine ilhak etmek suretiyle Hazar denizi yakınlarındaki Mugan'da kurduğu karargâhtan idare etmek suretiyle 10 yıl boyunca Cengiz ordusunun başında kaldı (1231- 1241). Çormagan bu süre zarfında İsfahan'a Diyarbakır ve Erbil'e ve hatta Bağdat'a kadar gitmiş; 1239'da Ani şehrini almış Ermenistan'a doğru akınlar yapmış, Bitlis ve Ardıçlı bölgelerine seferler düzenlemiştir (Grousset, 2017: 297-298; Roux, 2001: 257; Runciman, 2008: 215.).

28. bölümde Noyan, casus Karabey ve Ögeday Kağan'dan bahsedilmektedir. Cengiz Kağan öldükten sonra oğlu Ögeday, Moğol birliğini ve gücünü temsil etmek üzere büyük Kaan seçilmiş, Cengiz Hanın mirası da, Moğol geleneklerine uygun olarak oğulları ve torunları arasında paylaşılmıştır. Ögeday, Curmagun Noyan'ı İran ve Anadolu'daki askeri faaliyetler için görevlendirmiştir (Abul-Farac, 1945-50: 525-526; İbnü'l-İbri, 2011: 16). Dizide sadece Anadolu tarihi için önemli olan veya Anadolu'da faaliyet gösteren komutanlar hakkında bilgi verilmemektedir, aynı zamanda bu komutanları görevlendiren bölgeye atayan dönemin Moğol hükümdarları hakkında da bilgiler verilmektedir. Bu söylem izleyicinin dönem hakkında dizi vasıtası ile haberdar olmasını sağlayan tarihî süreci ve kronolojiyi doğru aktaran bir kurgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

29. bölümde, Baycu Noyan'ın Anadolu'yu vergiye bağladığı, 30. bölümde halkın Moğollara zorluklarla vergi vermeye çalıştığına değinilmektedir. Köseadağ savaşından sonra Baycu Noyan ve Selçuklu devlet adamı olan Mühezzzebüddin Ali arasında akdedilmiş anlaşmaya göre Selçuklu ülkesinin Moğollara yıllık 360 bin gümüş dirhem, 10 bin koyun, bin sığır ve deve verilmesi kararlaştırıldı (Kaymaz, 1999: 36-37). Dizide verilen bu bilgi konu hakkında yazılmış olan kaynak eserler ile uygunluk göstermektedir.

71. bölümde, Ertuğrul Bey ve Konya sarayından gelen devlet adamları görüşmüş, devlet adamları Moğollar ile meşgul olan sultana yardım etmek için Ertuğrul'un da uc bölgelerindeki tekfurlar ile iyi geçinmesini ondan istemişlerdir. Selçuklu kaynakları, Moğol istilalarının şiddetli etkisi nedeniyle doğuda gerçekleşen olaylara odaklanmış, Sultan Alâeddin'i İznik İmparatoru III. İoannis Doukas Vatatzes ile dostluk ve barış içinde göstermiştir (Yılmaz, 2011, 45). Moğol tehlikesi yüzünden Türkiye Selçuklularından yoğun destek alamayacağını düşünen uc beylikleri bu dönemde Uc bölgelerine yakın olan Bizans tekfurları ile ılımlı ilişkiler takip etmiştir. Bu bağlamda dizide aktarılan bilgi gerçeklik ile uyum sağlamaktadır.

134. bölümde Moğol komutanlardan olan ve İlhan Hülegü tarafından atanan Alıncak Noyan'ın Anadolu'ya gelişi aktarılmaktadır (Anonim, 2014, 46). Baycu Noyan'dan sonra Anadolu'ya İlhan Hülegü tarafından Alıncak Noyan komutan olarak atanmış ve Moğolların faaliyetlerini yürütmüştür.

Moğol Algısı Üzerinden Tarihi Gerçeklikle Bağlantısı Olmayan Kurgusal Sahneler veya Bölümler

24 bölümde, XIII. yünlü mutasavvıfı İbnül Arabî, Anadolu'nun halinin karışık Moğolların alevinin hissedilmeye başlandığını, Anadolu'nun boş bırakılmamasını Ertuğrul ile görüşmeside vurgulamaktadır. Dizide din ve Türklük vurguları da önemli bir yer tutmaktadır. Dizide İbnül Arabî önemli bir dini figür olarak karşımıza çıkmakta ve ana karakter Ertuğrul ile manevi bir bağ kurmaktadır.

İbnül Arabî belirli bölümlerde ortaya çıkararak dizinin olay örgüsüne uygun İslam tarihinden hikayeler anlatmakta ayrıca manevi gücü ile Ertuğrul'u pek çok zor durumdan kurtarmaktadır. Dizide Kayı Beyliği önemli bir Türk Beyliği olarak sunulmaktadır (Orakçı, 2021: 41). İbnül Arabî ve Deli Demir gibi karakterler aracılığıyla din ve kahramanlıkla ilgili anlatımlar gerçekleşmektedir. Buna ilişkin ad verme geleneği ve Alpliğin önemi ve Alplerin eğitiminden bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra İbnül Arabî tarafından Ertuğrul'a söylenen bir kahramanda bulunması gereken özellikler sıralanarak adil, cesur, akıllı, merhametli, sorumluluk sahibi ve kararlı olma gibi vasıflar vurgulanmaktadır (Yalçın, 2016: 2339).

Diriliş: Ertuğrul'da İbnül Arabî, Ertuğrul'un hayatında kilit bir karakter olarak tasvir edilmiştir. Dizide İbn Arabî'ninengin bilgisi ve bilgeliği tanıştığı herkese huzur vermektedir. Ertuğrul'un birçok kez İbnül Arabî'nin dualarıyla Moğollardan kurtulduğu gösterilmiştir. Şüphesiz Yüce Allah'ın dualara icabet etmesi İslam inancının temel bir esasıdır; ve elbette İbnül Arabî, Ertuğrul'un çağdaşıydı; İbnül Arabî, Anadolu'yu birkaç kez ziyaret bile etmiştir ancak ikisinin gerçekten tanıştıklarına veya dizide tasvir edilen şekilde ilişkide bulduklarına dair hiçbir bilgi yoktur. 1205 yılında İbnül Arabî, Anadolu'da Malatya ve Konya'yı ziyaret etmiştir. Yaklaşık iki yıl kaldıktan sonra Kahire'ye gitmiştir. 1210 yılında Anadolu'ya dönerek Kayseri, Malatya, Sivas ve Harran şehirlerini ziyaret etmiştir. 1240 yılında Şam'da vefat etmiştir (Küçüköner, 2022: 49).

Yine Diriliş Ertuğrul dizisinin 26. bölümde Ertuğrul'un, Moğollar ile savaştığı sahnelenmiştir. Dizide Ertuğrul ve onun etrafındaki askerler, Anadolu'ya akınlar düzenleyen Moğollarla, Tapınak Şövalyeleri ve Bizans ile mücadele eden bir kurgu ile izleyiciye sunulmaktadır. Ayrıca dizide Ertuğrul'un bu dış güçlerle birlikte hem kendi beyliği ve diğer Türk beylikleri içerisinde hem de Selçuklu Devleti içerisinde yer alan kötü niyetli veya menfaatperest kişiler ve gruplar ile de mücadelesi ön plana çıkarılmaktadır. Bu kurguya rağmen tarihî kayırlarda Ertuğrul Gazi'nin Moğollar ile mücadele ettiği veya Moğolları yenilgiye uğrattığına dair bir bilgi mevcut değildir. Bu yüzden dizideki bu algı tarihi gerçeklik ile uyuşmayan fakat izleyiciyi kendine çeken bir kurgudan ibarettir.

Dizinin 27. bölümde Ertuğrul'un Baycu tarafından esir edilmesi, aynı bölümde Ertuğrul'un Baycu'nun kampına götürülmesi, 28. bölümde Baycu ve esir edilen Ertuğrul'un konuşması, yine aynı bölümde Baycu Noyan'ın Türkiye Selçuklularının veziri Sadeddin Köpek ile görüşmesi, 46. bölümde Baycu Noyan'ın Kayı askerleri tarafından esir alınması, 47. bölümde Sadeddin Köpek'in çapaları ile Baycu'nun esaretten kurtulması ve Sadeddin Köpek ile Baycu'nun Ertuğrul'a karşı ittifak kurması dizide kurgulanmıştır. Aknerli Grigor, eserinde Baycu Noyan'ın bütün askerlerin başına getirildiğini belirterek Curmagun'dan sonra onun yer aldığını kaydetmektedir. Hârizmşah Muhammed'in gücünü kırıp İran, Azerbaycan ve Irak-ı Arap'a hâkim olan Moğollar, Türkiye Selçukluları üzerine hareket etmek için hazırlanmaya başladılar (Grigor, 2012: 12). Babailer İsyanı karşısında devletin askerî gücünün olmadığını anlayan Moğollar, Selçuklu ülkesine saldırı için hazırlanırken Curmagun Noyan felç geçirmiştir. Bundan sonra Baycu Noyan onun yerine getirildi. (1241-1242) Baycu Noyan'ın, Kafkasya Genel Valiliği'ne getirilmesi Selçuklu ülkesini ilk hedef hâline getirildi. Baycu, emrindeki 30 bin Moğol askeriyile birlikte 1242 yılında Türkiye Selçuklu topraklarına girerek Erzurum'u kuşattı (İbn Bîbî, 1996, 62). Baycu Noyan ve Sadeddin Köpek'in kurgulandığı gibi görüşmedikleri bilinmektedir. Curmagun Noyan'ın vefatı üzerine 1242'de Kafkasya ve Batı bölgeleri için Baycu Noyan'ın komutan olarak atanmıştır. Ayrıca Sadeddin Köpek, Baycu Anadolu'ya gelmeden çok önce 1238 yılında katledilmiştir (Kesik, 2008: 392-393). Dizide Türkiye Selçuklu tarihinde uyguladığı siyaset yüzünden sevilmeyen bir karakter olan Sadeddin Köpek, Baycu Noyan ile iş birliği yapan bir devlet adamı olarak gösterilmiştir. Fakat Baycu Noyan ve Sadeddin Köpek'in bu bağlamda kurgusal bir şekilde dizide yansıtıldığını görmekteyiz.

118. bölümde, Baycu Noyan, Selçuklu Sultanı Gıyaseddin ile buluşma sahnesi aktarılmaktadır. Baycu Noyan tarafından Sivas, Kayseri, Erzincan, Malatya, Divriği ve 1245 yılından itibaren Ahlat, Diyarbakır, Urfa ve Nusaybin gibi şehirler Moğol tahakkümüne alındı (İbnü'l-İbri, 2011: 530). Baycu

Noyan 1245 yılında Anadolu'ya gelmiş Kayseri'ye kadar ilerlemiştir. Fakat Sultan Gıyaseddin ile görüşmesi kaynak eserlerde aktarılmamaktadır.

Sonuç

Araştırmamız sonunda Diriliş: Ertuğrul adlı popüler dizinin her ne kadar reyting için tarihî olayların tam anlamıyla yansıtmasa da izleyicilerin, Türk tarihi ve kültürü ile ilgili olguları ve olayları pekiştirmesine yardımcı olduğu söyleyebiliriz. Diriliş: Ertuğrul dizisi toplumumuz tarafından beğenilerek izlenmiş olması gerçeğinden yola çıkarak, toplumun tarihini tarih dizileri aracılığı ile öğrendiği, tarihsel olayları anlamaya çalıştığı sonucuna ulaşmaktayız. Diriliş: Ertuğrul dizisi sayesinde; tarihsel olguları anlama, empati kurabilme, olayları sıralayabilme, kültürel unsurları fark edebilme gibi özelliklerin anlaşılmasına katkı sağlanmıştır. Ayrıca Türk töresi, Türk devlet gelenekleri, Türk cihan hâkimiyeti mefkuresi, İslam inancı, adalet, yiğitlik, mertlik, cömertlik, özgürlük gibi değerlerin dizide Türk kültürüne ve medeniyetine uygun bir şekilde tanımlandığını görmekteyiz. Dizide güçlü bir devletin temellerinin atılmasında adaletin, mücadelenin, başarılı yönetimin etkili olduğu ve milli değerlere sahip çıkmanın önemli olduğu mesajı verilmektedir.

Diriliş: Ertuğrul dizisi yukarıda bahsedilen mesajları ve olguları izleyiciye Moğolların Anadolu'ya gelişi ve bu coğrafyadaki varlığı üzerinden aktarmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda dizi, Moğol varlığını ve unsurunu Türk kültürüne ve İslam medeniyetine ait olan özellikleri aktarmak için bir argüman olarak kullanmıştır. Bu argüman, bazen tarihî gerçeklikle uyum gösterirken, bazen de kurgusal bağlamda kalmış ve izleyicinin ilgisini çekmek için kullanılmıştır. Dizide 23. bölümden 71. bölüme kadar dizinin ana karakterlerinin Moğollar ile ilişkileri oldukça yoğun bir şekilde aktarılmıştır.

Çalışmada, Diriliş Ertuğrul dizisindeki Moğollara dair bilgilerin tarihsel olarak doğru olup olmadığı araştırılmıştır. Dizide tarihte Türk devlet geleneğine uygun olarak devlet işlerinde kurultayların yapılması, 1230'dan sonra Moğolların Anadolu'ya yaklaşması, Harizmşâhlar ile Türkiye Selçukluları arasındaki mücadele, Harizmşâhların Selçuklulara yenilmesinden sonra Moğolların Anadolu ile komşu konuma gelmeleri, Cengiz Kağan'dan sonra Ögeday Kağan'ın büyük han olarak seçilmesi, Köseadağ savaşından sonra Moğolların Anadolu'yu vergiye bağlaması ve Baycu Noyan'dan sonra Alıncak Noyan'ın Anadolu'ya Moğol askerî seferleri için görevlendirilmesi gibi konuların Tarihsel sürece ve bilgiye uygun olarak aktarıldığı görülmektedir.

Diriliş: Ertuğrul dizisinde Moğolların Anadolu ile ilişkileri açısından tarihî bilgi bağlamında uygun olan sahnelerin dışında, bir de kurgusal diyebileceğimiz ve izleyiciyi diziye bağlayan sahnelere de yer verilmiştir. Dizide; İbnül Arabî'nin Ertuğrul ile görüşmesi, Ertuğrul Bey'in Moğollara esir düşmesi, Sadeddin Köpek'in Baycu Noyan'ı Kayı obasından ve esareten kurtarması ve Baycu Noyan'ın Selçuk sultanı ile görüşmesi gibi sahnelerin tarihî kayıtlarda olmayan kurgusal yaklaşımlar olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Baycu Noyan'ın Anadolu'ya gelmeden önce Sadeddin Köpek'in katledildiği bilinmektedir.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda Diriliş: Ertuğrul dizisi, Türk tarihini ve kültürünü seyirciye aktararak bu değerlerin çoğu kitlede yeniden canlanmasını sağlamıştır. Dizide oluşturulmak istenen gerçeklik algısı tarihî belgeler doğrultusunda kurgulanmış, gelenek, töre, ülkü ve inanç gibi oluşumlar bünyesinde izleyiciye bütün rengiyle yansıtılmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

- ABÛL FARAC, G. (1945-50). *Abûl Farac Tarihi C. II*. Çev. Ömer Rıza Doğrul. Ankara: TTK Basımevi.
- AHMEDÎ, (2017). *Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman (Üç Osmanlı Tarihi)*. Haz. Nihal Atsız. İstanbul: Ötügen Yayınları.
- AKNERLİ, G. (2012). *Okçu Millet'in Tarihi*. Çev. Hrand D. Andreasyan. İstanbul: Yeditepe Yayınları.

- ANONİM, (2000). *Osmanlı Kroniği (1299-1512)*. Haz. Necdet Öztürk. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- AŞIKI, D. A. (2013). *Aşıkpaşazade Tarihi (Osmanlı Tarihleri 1285-1502)*. Haz. Necdet Öztürk. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- ÇENCEN, N.- ŞİMŞEK, A. (2015). Usta Tarihçilerin Bakış Açısı ile Diriliş Dizisi. *International Journal of Human Sciences*. 12 (2): 1377-1396.
- ENVERİ, (2012). *Düsturname-i Enverî (12-22 Kitaplar)*. Çev. Necdet Öztürk. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.
- FAİZ, M.- KARASU AVCI, E. (2020). Popüler Kültür Unsuru Olarak Tarihi Dizilere İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri. *Trakya Eğitim Dergisi* 10: 744-763.
- VEHAPİ, F. (2021). *Ertugrul Ghazi: A Very Short Biography*. Crescent Books.
- GROUSSET, R. (2017). *Bozkır İmparatorluğu, Attila-Cengiz Han-Timur*. Çev. Reşat Uzmen. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- İBN BİBİ, (1956). *el-Evamirü'l-Alâiyye fî Umûri'l-Alâiyye*. Nşr. Adnan Sadık Erzi. Ankara: TTK Basımevi.
- İBNÜ'L İBRİ, E. F. (2011). *Tarihu Muhtasari'd-Düvel*. Çev. Şerafeddin Yaltkaya. Ankara: TTK Basımevi.
- KAFESOĞLU, İ. (1997). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- KANAT, C. (2017). *Tarihin Medya ile İmtihanı*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- KAŞ, S.-ÖZMENLİ, M. (2023). Tarihi Dizilerin Sosyal Bilgiler Derslerindeki Kültürel Kavramların Pekiştirilmesine Etkisinin Değerlendirilmesi. *Academic Social Resources Journal*. 8: 2615-2625.
- KAYMAZ, N. (1999). *Yüzyılın İşbirlikçi Emîri Muînüddîn Süleyman*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- KESİK, M. (2008). Sadeddin Köpek. TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul. 35: 392-393.
- KÜÇÜKÖNER, H. R. (2022). Ahmedilerin İnançlarına Popüler Kültürde Meşruiyet Kazandırma Çabaları: Diriliş Ertuğrul Dizisi Örneği. *Hafıza Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 2: 36-58.
- OCAK, G.-SELİMOĞLU, S. (2016). Tarih Öğretiminde Tarih Dizilerinin Kullanımına İlişkin Öğrenci Görüşleri-Nitel Bir Analiz. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 24 (1): 431-452.
- OĞUZ, M. Ö. (2009). *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- ORAKÇI, S. F. (2021). *Diriliş Ertuğrul Dizisi Üzerine Bir Alımlama Çalışması*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ROUX, J. P. (2001). *Moğol İmparatorluğu Tarihi*. Çev. Aykut Kazancıgil-Ayşe Bereket. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- RUNCIMAN, S. (2008). *Haçlı Seferleri Tarihi C. III*. Çev. Fikret Işıltan. Ankara: TTK Yayınları.
- ŞEN, A. (2010). *Türk Sinemasında Yerli Arayışlar*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- ŞENOCAK, E.-TAĞ, R. (2023). Diriliş Ertuğrul Dizisinin Somut Olmayan Kültürel Mirastaki Yeri ve Önemi. *Folklor Akademi Dergisi*. 3: 1468-1484.
- TAYLAN, H. H. (2011). *Televizyonla Yetişmek*. Konya: Çizgi Yayınları.
- TURAN, O. (1977). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- TÜRKÇE SÖZLÜK (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 2270-2271.
- TÜRKER, A.- KIRIK, A. M. (2019). Tarih Dizilerinde Gerçeklik Algısının Oluşumu: Diriliş Ertuğrul Dizisinin Göstergibilimsel Çözümlemesi. *Trtakademi*. 4 (8): 488-513.
- YALÇIN, M. (2016). Popüler Kültür Ürünü Olarak Türk Televizyon Dizilerinde Etnografik İletişim Kodlarının Kullanımı: Diriliş "Ertuğrul" Örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 7: 2332-2341.
- YANGIN ASLANOĞLU, B. (2018). *Geçmişten Günümüze 41 Türk Sinemasında Folklor İzleri*. Konya: Palet Yayınları.
- YILMAZ, H. (2011). Selçuklu Sultanı Ala'eddin'in Bizans İmparatoru Vatatzes'le Uç Savaşları. *Hakikat Aylık İslam Dergisi*. 19 (219): 44-46.